

Dr. - Ing. HELMUT SCHLÄGER

(1924 - 1969)

ARİF MÜFİD MANSEL

Alman su altı arkeolojisi ve antik liman araştırmaları 1969 Temmuz ayında Sicilya yöresinde Lipari adaları açıklarında müessif bir kaza sonunda hayatının en verimli bir çağında aramızdan ayrılan Dr. Helmut Schläger ile başlıca temsilcilerinden birini kaybetmiş oluyor.

H. Schläger 1924 te Krummau yöresinde Kalsching kasabasında doğmuş, orta tahsilini aynı yerde yaptıktan sonra ikinci cihan harbinde gönüllü olarak orduya katılmış, pilot olarak dikkate değer başarılar gösterdikten ve harbin sonuna doğru Fransızların eline esir düştükten sonra 1947/52 yıllarında Münih Teknik Üniversitesinde mimarlık tahsil etmiş, diplomasını alarak aynı üniversitede "mimarlık tarihi ve araştırmaları" kürsüsüne asistan olarak atanmış, bu kürsünün başında bulunan tanınmış arkeolog-mimar Prof. Dr. F. Krauss ile birlikte Aşağı İtalya'da Paestum tapınaklarında çalışmak suretiyle antik yapılarla doğrudan doğruya ilişki kurmak fırsatını bulmuştur. Daha sonraki yıllarda Yunanistan'da Olympia ve Sisam, İtalya'da Rusellae ve Paestum yöresinde Sele ırmağı ağzındaki Heraion, Anadolu'da Bergama, Mısır'da Abu Mena ve İran'da Tahtı Süleyman kazılarına katılan Dr. Schläger yalnız mimarlık alanında değil, fakat arkeoloji alanında da bilgi ve tecrübelerini geliştirmek ve kuvvetlendirmek imkânlarını bulmuş, Büyük İskender'in Makedonya'dan Hindistan'a kadar izlediğı yolu tesbit etmek amacıyla 1960 da tanınmış arkeolog Prof. Dr. E. Boehringer'in başkanlığında yapılan büyük araştırma ve inceleme gezisine katılmış, bu suretle yeni birçok ülkeler görmek ve oralandaki antik şehirler ve yapıları yakından tanımak fırsatını elde etmiştir. Bütün bu çalışmalarında gösterdiği faaliyet ve başarılarından ötürü 1961 de Kahire'deki Alman Arkeoloji Enstitüsüne mimarlık uzmanı ve raportörü olarak atanmış, 1963 te ise Roma'daki Alman Arkeoloji Enstitüsüne ikinci müdür seçilmiş ve bu mevkiini ölümüne kadar muhafaza eylemiştir.

Roma'da dünyanın en zengin arkeoloji kitaplığı, fotoğraf koleksiyonları ve her türlü çalışma araçlarına sahip bir enstitüde çalıştığı esnada Dr. Schläger hocasıyla Paestum'da başlamış olduğu işi devam ettirmiş, oradaki tapınaklardan başka şehrin topografyası, surları, surların önündeki hendek ve limana dair birçok enteresan gözlemlerde bulunmuş, bundan başka Sicilya'da Segesta'da bitmemiş olarak ayakta duran anıtsal tapınak üzerinde incelemeler yaparak bu tapınağın bazan ileri sürüldüğü gibi cella'sız olmadığını, bir cella'nın plânlanmış ve belki de alt temellerinin atılmış olduğunu birtakım inandırıcı delillerle ortaya koymuştur.

Fakat Dr. Schläger'in hem uçaktan fotoğraf çekebilecek kadar usta bir pilot, hem de iyi bir yüzücü ve dalgıç oluşu faaliyetinin büyük bir kısmını sualtı arkeolojisine hasretmesine yol açmıştır. Bilindiği gibi yeni bir bilim dalı olan sualtı araştırmaları geniş bir alanda faaliyet göstermekte, batık gemiler, bunların yapı tekniği ve kapsadıkları eserler ya da antik limanlar ve bunlarla ilgili çeşitli tesisleri (meselâ dalgakıranlar, rıhtımlar ve saire) ve bunların su altındaki inşa tarzını etüd konusu olarak ele almaktadır. Amerikalı P. Trockmorton ve G. E. Bass tarafından Bodrum açıklarında günden güne geliştirilen metodlarla yapılan su altı araştırmaları batık gemileri ve bunların kapsadıkları eserleri etüd konusu olarak almış, fakat limanlarla meşgul olmamıştı. Gerçi K. Lehmann-Hartleben tarafından "*Akdeniz'in antik liman tesisleri*" adında oldukça mufassal bir eser vücade getirilmişti. Fakat masa başında yazılmış olan bu eser antik kaynakları toplamak ve su üstü kalıntılarına göre yapılmış liman plânlarına dayanmak zorunda kalmış, bu yüzden birçok hallerde tatmin edici sonuçlara ulaşamamıştı. İşte Dr. Schläger bu boşluğu doldurmak için sağlam sportif bir vücudun ve berrak bir dimağın kendisine bahsettiği bütün güç ve enerjiyle işe başlamış, ilk önce 1962 de Anadolu'da Kyme (Nemrutköy) limanının topografik bir plânını çıkardığı gibi hellenisitik çağa kadar dayandığı anlaşılan limanın dalgakıranları, rıhtımları ve bunların su altı inşa tarzı, fakat aynı zamanda deniz yüzeyindeki yükselmeler hakkında bir fikir edinmemizi mümkün kılmıştır. 1966 da aynı araştırmacı birkaç arkadaşıyla birlikte Orta Yunanistan'da Böotia'da Anthedon limanını modern araçlarla çok daha esaslı bir surette incelemiş, böylece imparator Justinianus devrine tarihlenen bu dar ve tahkimli limanı bilim dünyasına tanıtmıştır.

1967 yılında Dr. Schläger, arkadaşları Dr. J. Schäfer ve y. mimar U. Graf ile birlikte, Türk Tarih Kurumu adına Side'de yaptığımız kazı ve araştırmaların çerçevesi içinde ve tamamiyle fahri olarak bu şehrin limanını, en modern su altı araçları kullanmak suretiyle, incelemiş, 1969 yılı Nisan ayında Roma'da bulunduğum esnada bana gösterdiği plân ve kesitlerden ve bunlara dair yaptığı açıklamalardan anladığıma göre iki limanla ilgili birtakım problemleri çözmeye, rıhtım ve dalgakıranların su altı bünyesini ve bunların inşa tekniğini etüd etmeye ve sonunda bütün bu tesislerin mükemmel bir plânını çıkarmağa ve bu suretle önceleri tarafımızdan yaptırılmış olan şehir plânını tamamlamağa muvaffak olmuştur. 1968 de Dr. Schläger daha büyük bir ekiple Lykia'nın doğu sahilinde Phaselis (Tekirova) şehrinin yalnız üç limanını incelemekle kalmamış, fakat şehrin bugün ayakta duran yapılarıyla birlikte genel bir topografik plânını da vücutte getirmiştir ki bu plânın ilerde bu yerde kazı yapacak arkeologlar için ne kadar büyük hizmette bulunacağı aşikârdır.

Dr. Schläger aynı yıl içinde yayınlamış olduğu "Sualtı arkeolojisi, metodları ve amaçları" adlı makalesinde kendisinin bu alanda ne kadar sağlam ve köklü bilgiler edinmiş olduğunu, su altı çalışma ve ölçme araçlarını geliştirmek için ne gibi fikirlere sahip bulunduğunu, fakat her şeyden önce bu kabil araştırmalara ne kadar büyük içten gelen bir sevgiyle bağlı olduğunu açığa vurması bakımından zikre değer.

Gerek Side, gerek Phaselis limanları için analog tesisler bulmak amacıyla olan Dr. Schläger 1969 da Lykia sahillerinde Kekova adasının karşısında Simena ve Teimiussa antik limanlarını araştırmağı tasarlıyordu. Ne yazık ki kendisi resmî çalışma programının dışında, sırf sportif bir harekette bulunmak ve İtalyan meslektaşlarına yardım etmek üzere Lipari adaları açıklarında 65 m derinlikte bir batık gemiyi araştırmakta ve son ölçüleri almakta iken 9 Temmuz 1969 da oksijen tüplerinin arızalanması yüzünden genç arkadaşı U. Graf ile birlikte havasızlıktan boğularak hayata gözlerini kapamıştır.

Dr. Schläger ile gerek Side, gerek Phaselis'te yaptığı araştırmaları esnasında sıkı temaslar kurmuş, kendisinin arkeoloji alanında sağlam bilgilere ve problemleri görüp çözmeye kabiliyetine sahip bir arkeolog, âdeta kabı kabına sığmayacak kadar faal ve enerjik bir araştırmacı ve bu meziyetlerinin yanında sağlam bir karaktere sahip son derece

iyi bir insan ve bir dost olduğunu müşahade etmiştik. Böyle beklenmedik bir zamanda aramızdan ayrılması bilim dünyasından başka Antalya bölgesinde kazı ve araştırmalar yapan bizler için büyük bir kayıptır. Genç arkeolog kuşakları Schläger'in açtığı yoldan ilerleyecek olurlarsa hem çok faydalı ve verimli bir iş yapmış, hem de Schläger'in ruhunu şad etmiş olurlar.

Dr. H. SCHLÄGER'İN ESERLERİNİN LİSTESİ

1 — *Zu den Bauperioden der Stadtmauer von Paestum*. Mitteilungen des Deutschen Archäologischen Instituts, Römische Abteilung (RM.), 69, 1962, s. 21 - 26 (res. ve lev.)

2 — *Abu Mena. Vorläufiger Bericht*. Mitteilungen des Deutschen Archäologischen Instituts in Kairo (MDInst Kairo) 1963, s. 114 - 120 (res. lev.).

3 — *Die neuen Grabungen in Abu Mena*, Şu eserde : K. Wessel, *Christentum am Nil*. Internationale Arbeitstagung zur Ausstellung "Koptische Kunst". Essen, Villa Hügel, 23. - 25. Juli 1963 (Recklinghausen 1964), s. 158 - 174 (lev.).

4 — *Zur Frage der Torverschlüsse von Paestum*. RM. 71, 1964, s. 104 - 111 (res. lev.)

5 — "Bohrmuscheln" in Paestum? *Zu den Meeresspiegelschwankungen an der tyrrhenischen Küste*. RM. 71, 1964, s. 245 - 250 (lev.).

6 — *Abu Mena. Zweiter vorläufiger Bericht*. MDInst Kairo. 20, 1965, s. 182 - 125 (lev.).

7 — *Zu Paestaner Problemen*. RM. 72, 1965, s. 182 - 197 (lev.).

8 — Zancani Montuoro ve M. W. Stoop ile birlikte, *L'edificio quadrato nello Heraion alla foce del Sele: I. Lo scavo, materiali, condizioni delle scoperte, cronologia. II. L'edificio. III. Oggetti dai depositi*. Atti e Memorie della Società Archeologica di Magna Grecia, N. S. 6 - 7, 1965 - 1966, s. 23 - 195 (res. lev.).

9 — *Weiteres zu Paestaner Problemen*. RM. 73 - 74, 1966 - 1967, s. 270 - 273 (res.).

10 — R. Rüdiger'le birlikte, *Santa Maria d'Anglona (Com. Tursi, Prov. Matera). Rapporto preliminare sulle due campagne di scavi negli anni 1965 e 1966*. Notizie degli Scavi, 8. Ser. 21, 1967, s. 331 - 353 (res. lev.).

11 — D. J. Blackmann ve J. Schäfer ile birlikte, *Der Hafen von Anthedon, mit Beiträgen zur Topographie und Geschichte der Stadt*, Archäologischer Anzeiger 1968, s. 21 - 102 (res. lev.).

12 — *Beobachtung am Tempel von Segesta*. RM. 75, 1968, s. 168 - 169 (lev.).

13 — *Unterwasserarchäologie, Methoden und Ziele*. Bonner Jahrbücher 168, 1968, s. 299 - 306.

14 — J. Schäfer ile birlikte, *Zur Seeseite von Kyme in der Aeolis*, Archäologischer Anzeiger 1962, s. 40 - 57 (res.).

15 — *Un port de la basse époque romaine en Grèce Centrale (Anthedon)*. Archaeologia, Paris 1967, No. 17, s. 12 - 17 (res.).

16 *Anglona'ya dair rapor. Şu eserde : Filosofia e Scienze in Magna Grecia*, Atti del V. Convegno di Studi sulla Magna Grecia (Napoli 1966), s. 285 - 289 (lev.).

Basılmakta olanlar :

a) "Nautilus" dergisinde çıkacak üç rapor : I. *Methoden der Unterwasser-Archäologischen Forschung; Vergangenheit, Gegenwart, Zukunft*. - II. *Unterwasser-Archäologische Wracksuche und Bergung; Methoden und Ausrüstung*. - III. *Antike Hafenanlagen*.

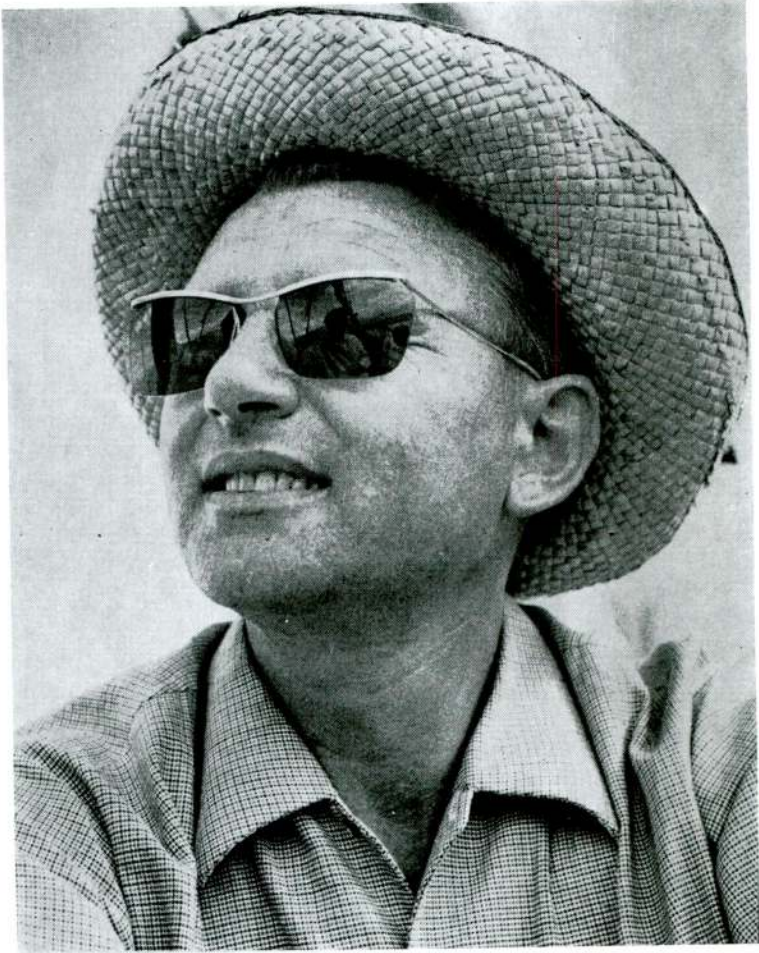
b) Römische Mitteilungen 76, 1969 da çıkacak : I. *Weiteres zum Wallgraben von Paestum*. II. *Vorbemerkungen zu den Tierknochenfunden in Paestum*. - III. *Vorbemerkungen zu den mineralogisch-petrol. Untersuchungen* Dr. Anger.

c) "Berichte der Koldewey-Gesellschaft" serisinde çıkacak *Vitruv V, 12, 2 - 6; Versuche einer Interpretation*.

d) "Gnomon" 1969 da çıkacak: "E. Dyggve-H. Vetters, *Mogirjelo, ein spätantiker Herrnsitz in Dalmatien*" adlı eserin tahlili ve tenkidi.

A. M. Mansel

Dr. Helmut Schlöger (1924 - 1969)

